

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2025-3-7>

УДК: 330.3:341.1

JEL O31, O38, O52

М. І. Мельник

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: mar.melnyk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-8666>

І. Р. Залуцький

кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: zalutskij.ivan@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3652-1145>

І. В. Лещух

кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: ira_leschukh@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-0728>

ЗАРУБІЖНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ТА МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто європейську практику інноваційного співробітництва щодо послідовного інтегрування економік європейських держав шляхом побудови спільного науково-технічного, інноваційного простору. З'ясовано, що координувальну роль у проведенні інноваційної політики ЄС відіграють рамкові програми наукових досліджень. Інструментом сучасного посилення лідерства Європи є Європейська стратегія щодо дослідницької та технологічної інфраструктури. Виявлено тенденцію поступового входження дослідницько-інноваційної сфери України в Європейський дослідницький простір. Визначено, що в законодавстві України за відсутності дієвих інструментів збалансованої реалізації інноваційної політики декларативно зафіксовано такі домінанти: забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури як один з основних принципів державної інноваційної політики, спрямованої на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Аргументовано потребу повної гармонізації національного термінологічного інструментарію та державної політики у сфері інновацій до правової регламентації ЄС з фокусом на їхню реальну дієвість відповідно до норм і стандартів законодавства, інструментарію та практики реалізації Європейського Союзу.

***Ключові слова:** інноваційний розвиток, зарубіжний досвід, інституалізація інноваційного розвитку, моніторинг реалізації.*

Melnyk M. I., Zalutskyy I. R., Leshchukh I. V. FOREIGN APPROACHES TO ENSURING INNOVATIVE DEVELOPMENT: EXPERIENCE OF INSTITUTIONALIZATION AND MONITORING OF IMPLEMENTATION

The article examines European practices of innovative cooperation aimed at consistent and purposeful integration of European economies through the creation of a common scientific, technical, and innovative space. The authors find that the Framework Programmes play a coordinating role in the implementation of the European Union's innovation policy. The article reveals that the second Horizon Europe Strategic Plan will be implemented from 20 March 2024, setting out three key strategic areas for European Union funding of research and innovation for 2025-2027: green transition; digital transition; a more sustainable, competitive, inclusive, and democratic Europe. Meanwhile, the European Strategy on Research and Technology Infrastructure, implemented by the European Commission on 15 September 2025, is a tool for Europe's breakthrough in scientific excellence and technological innovation, particularly in the following areas: strengthening the European research and technological infrastructure ecosystem; ensuring easier and better access to research and technological infrastructure; attracting and developing talented personnel; improving and simplifying the management system for research and technological infrastructures; strengthening the international dimension and sustainability of research and technological infrastructures. A trend of gradual integration of Ukraine's research and innovation sphere into the European Research Area through expanding Ukraine's participation in the implementation of the European Union's Framework Programmes for Research and Innovation is identified. The authors conclude that the common position of the European Union and Ukraine in innovative

cooperation is to recognize: the goals of the renewed European Research Area; research and innovation as key drivers and essential tools for sustainable growth, innovative development, economic competitiveness, and attractiveness, as well as the role of European partnerships; the terminology, objectives and instruments of the Horizon Europe programme as part of Ukraine's national legislation based on Law of Ukraine No. 2233-IX of 3 May 2022. In the absence of effective instruments for the balanced implementation of innovation policy, Ukrainian legislation declaratively establishes the following priorities: ensuring an innovative model of economic development by concentrating state resources on priority areas of scientific and technical modernization of production, increasing the competitiveness of domestic products on domestic and foreign markets; promoting the development of innovative infrastructure as one of the main principles of state innovation policy aimed at supporting the development of Ukraine's economy through innovation. The need to align the national terminology tools and state innovation policy with EU legal regulations is emphasized. In other words, the dominant priority for Ukraine's innovative integration into the high-tech European space is the comprehensive systematization and harmonization of the legislative framework, with a focus on its actual effectiveness in accordance with the norms and standards of European Union legislation, instruments, and implementation practices.

Keywords: *innovative development, foreign experience, institutionalization of innovative development, implementation monitoring.*

Формулювання проблеми. У сучасних умовах глобальної конкуренції основним чинником який визначає конкурентоспроможність держави є інноваційність її економіки та можливості адаптуватися до сучасних швидких змін. Конкурентоспроможне становище на світовому ринку займають переважно країни, хто має розвинену інфраструктуру реального сприяння і забезпечення інноваційної діяльності.

В Україні розвиток інноваційної діяльності в усіх сферах економіки постає водночас найважливішим ресурсом стабільного економічного зростання, що посилює зацікавленість до зарубіжної практики в галузі організації та функціонування інноваційної екосистеми в цілому та інноваційної інфраструктури зокрема.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці становлення економіки інноваційного типу, створенню та розвитку інноваційної інфраструктури присвячено праці таких вчених, як Ю. Є. Атаманова, З. С. Варналій, С. В. Глібко, С. А. Давимука, В. М. Геєць, А. М. Гуржій, В. В. Зянько, С. О. Ішук, Ю. М. Капіца, О. Є. Кузьмін, Е. М. Лібанова, О. А. Мазур, В. В. Малойван, О. В. Розгон, В. Р. Сіденко, Л. І. Федулова, І. А. Шовкун та ін.

Так, Геєць В. М. підкреслює, що до ключових проблем, поряд з відновленням економічного зростання, у тому числі й шляхом адаптації до умов війни, належить завдання збереження і розвитку потенціалу, здатного (за існуючих умов і за наявності глобального характеру суперечностей щодо змісту політики економічного зростання) забезпечити його інноваційність [1, с. 25].

Ольвінська Ю. О., Самоєнкова О. В., Вітковська К. В. на основі статистичного аналізу динаміки і структури інноваційних процесів в економіці України констатують, що в Україні не спостерігається чітка тенденція розвитку інноваційної діяльності, а позитивні зміни в динаміці змінюються різким падінням інноваційної активності [2, с. 64].

На думку науковців Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» стан інноваційної діяльності в Україні в цілому можна визначити як такий, що не відповідає рівню інноваційних процесів у розвинених країнах [3, с. 36].

Вороненко І. В., Клименко Н. А. акцентують, що до проблем інноваційного розвитку України можна

віднести: недостатній розвиток інноваційної інфраструктури: кластерів, технопарків, промислових зон; низький рівень залучення прямих іноземних інвестицій та трансферу технологій; недостатній рівень фінансування прикладних досліджень та їх слабкий зв'язок з промисловістю тощо [4, с. 44].

Досліджуючи організаційні особливості розвитку інноваційної діяльності в сільськогосподарському виробництві Б. В. Хахула зазначає, що основні напрямки підвищення інноваційної активності в сільськогосподарському виробництві полягають не тільки в активізації діяльності безпосередніх виконавців інноваційного процесу, а й у системі певних державних заходів щодо активізації самого процесу [5, с. 85].

Дослідженнями І. А. Шовкун виявлено ознаки демонтажу інноваційної політики в Україні та наголошено, що ключовим завданням інноваційної політики має бути створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності бізнесу як чинника технологічної модернізації економіки [6, с. 104].

Високо оцінюючи наявні роботи провідних науковців щодо проблем інноваційного розвитку, слід зазначити, що питання формування та функціонування складових інноваційних систем в контексті взаємозв'язку із зарубіжними підходами відіграватиме важливу роль у модернізації української економіки. Тому вивчення досвіду розвинутих держав стосовно системного забезпечення функціонування економіки інноваційного типу та її розвитку для України не втрачає актуальності досі та потребує подальших досліджень.

Мета статті – висвітлити ретроспективу формування інноваційної політики в Європейському Союзі та досвід інституційного забезпечення і моніторингу інноваційного розвитку в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах проблема трансформації економіки України до інноваційної моделі розвитку апріорі є надскладною, але це не виключає можливості врахування та використання досвіду інших країн в процесі законодавчо невідкладного та системного злагодженого правового забезпечення функціонування цілісної національної інноваційної екосистеми держави. Перманентність цієї проблеми є

такою ж незаперечною, як і наглядність світового та європейського досвіду щодо успішного забезпечення ефективної інноваційної діяльності.

Варто згадати, що керуючись статтею 165 Угоди про створення Європейського Економічного Співтовариства [7] Єврокомісія у січні 2000 р. визнала необхідним створити Європейський Науковий простір (ЄНП) як фундамент майбутніх дій Співтовариства в цілях об'єднання і структуризації європейської наукової політики.

Уряди майже всіх західноєвропейських країн ще у другій половині 90-х років ХХ ст. прийняли програми й закони, щодо стимулювання інноваційної діяльності, спрямовані насамперед на поширення інновацій. Європейська Рада на спеціальному саміті, який відбувся в березні 2000 р. в Лісабоні, окреслила нову стратегічну мету для Європейського Союзу: побудувати динамічну, висококонкурентоспроможну, засновану на знаннях економіку, яка забезпечить сталий розвиток. У березні 2005 р. на саміті в Барселоні вона визнала незадовільним стан виконання поставлених завдань і вирішила зосередитися на стратегічному напрямку економічного зростання і створення нових робочих місць, що дістав назву «Поновлена Лісабонська стратегія», або «Новий Лісабон». Одержання бажаного результату мало супроводжуватися поєднанням існуючого співробітництва з використанням нових підходів до координації діяльності на всіх рівнях. Ключовими механізмами та інструментами «Нового Лісабона» визначені: Сьома Рамкова програма ЄС, EUREKA, Eurostars, Рамкова програма за питань конкуренції та інновацій, COST, Європейські технологічні платформи. При цьому інститутами ЄС, відповідними структурами зазначених ініціатив і програм, національними урядами розробляються різноманітні механізми для максимально ефективного завершення ключових цілей і поєднання зусиль окремих ініціатив заради досягнення кумулятивного, синергетичного ефекту.

Велике значення для координації національних інноваційних політик мають заходи ЄС по збиранню, аналізу, оцінюванню й поширенню інформації про стан інноваційної діяльності у країнах-членах і найбільш успішні приклади інноваційної політики, серед яких: тренди інновацій у Європі – поширення успішних прикладів інноваційної політики; Європейський інноваційний таблоїд – щорічні дані про стан науки, техніки, інноваційної поведінки компаній та інноваційне середовище; Іннобарометр – спеціальні обстеження конкретних аспектів інноваційної політики, включаючи ставлення компаній до нововведень; діяльність електронної служби інформації ЄС з НДДКР та інноваційної політики – CORDIS [8, с. 96-97].

Координуючу роль у проведенні інноваційної політики Євросоюзу відіграли Рамкові програми наукових досліджень. Запроваджена з 1 січня 2007 р. та розрахована на семирічний період, Сьома Рамкова програма, як і її попередниця – Шоста Рамкова програма ЄС на 2002–2006 роки, ставила за мету створення Європейського дослідницького простору (European Research Area, ERA) і розвиток у ЄС

економіки й суспільства, побудованих передусім на знаннях шляхом виконання таких чотирьох основних підпрограм, як кооперація, ідеї, люди, потенціал. Важливими нововведеннями зазначеної Рамкової програми стали:

– створення та активізація діяльності Європейських технологічних платформ (ЕТП) – організацій, які відіграватимуть ключову роль у створенні спонсорської мережі для підтримання стратегічно важливих галузей, в яких для майбутнього сталого розвитку Європи, її конкурентоспроможності будуть задіяні суспільні інституції та приватні особи на національних та регіональних рівнях, що сприятиме реалізації Лісабонської стратегії та розвитку Європейського наукового простору;

– початок роботи Європейського інституту інновацій і технологій (ЕІТ), який забезпечує перехід від класичної схеми «освіта + наука» до схеми «освіта + наука + інноваційний бізнес» та сфокусує свою діяльність на 10 найвизначніших стратегічних міждисциплінарних напрямках, серед яких біотехнологія, нанотехнологія, «зелена» енергетика. Цей інститут покликаний відіграти значну інноваційну роль у трансфері знань, залученні кращих учених і компаній з усього світу для співробітництва, об'єднати в собі кращі колективи та університетські департаменти в стратегічних для Європи галузях.

Зазначимо, що на даний час сферами діяльності цього незалежного органу ЄС є такі:

- зміцнення стійких інноваційних екосистем по всій Європі;
- сприяння розвитку підприємницьких та інноваційних навичок у результаті навчання та підтримка підприємницької трансформації університетів ЄС;
- виведення на ринок нових рішень глобальних суспільних проблем;
- створення синергії та доданої вартості при реалізації Рамкових Програм ЄС.

Відтак в інноваційній економіці ЄС все більше значення поряд з технологічними нововведеннями отримують організаційні й маркетингові інновації, а в інноваційний процес все активніше залучається малий та середній бізнес на фоні одночасного зростання питомої ваги масштабних дослідних проєктів наднаціонального рівня, зокрема: заохочення таких великих дослідних проєктів, як «Спільні технологічні ініціативи» і «Галілео», розширення і поліпшення співробітництва між промисловими підприємствами і науковими установами.

Налагодженню стійких і довготривалих зв'язків науки і виробництва сприяла ініціатива Європейської Комісії про створення Європейської групи високого рівня для проведення кластерної політики (high-level «European Cluster Policy Group») у складі 20 членів, метою якої є моніторинг і допомога державам-членам у створенні нових кластерів. І особлива увага в Сьомій рамковій програмі приділена розвитку нанотехнологій як найбільш перспективному напрямку технологічного прогресу. 8 лютого 2008 р. Європейська комісія рекомендувала державам-членам прийняти Кодекс поведінки для регулювання

досліджень у сфері нанотехнологій, а 22 лютого 2008 р. Єврокомісія запустила дві великі науково-дослідні програми: «Artemis» і «Epiac», які спрямовані на розвиток інформаційних і нанотехнологій із запланованими на сім років бюджетами.

З 2014 року в ЄС задіяно 8-му Рамкову Програму з наукових досліджень і розвитку технологій «Горизонт 2020» як інструмент стимулювання економічного зростання та створення робочих місць, усунення бар'єрів на шляху впровадження інновацій та підтримки всебічного розвитку державного та приватного сектора. Механізми «Горизонт 2020» охоплювали широкий спектр міжнародної співпраці за такими напрямками: передова наука, промислове лідерство та суспільні виклики. Це давало можливість установам, що беруть участь у Програмі, бути залученими до передових досліджень, ефективно реалізувати науковий потенціал, сприяти економічному розвитку країни та стати додатковим джерелом фінансування своєї установи. Україна стала однією з шістнадцяти асоційованих до «Горизонт 2020» країн у березні 2015 року. А вступ до Рамкової Програми означає, що асоційована країна та її об'єкти досліджень мають користь від однакових прав, обов'язків та умов з країнами-членами ЄС, зокрема участь у всіх заходах і тематичних пріоритетах програми, повний доступ до підпрограми наукової мобільності Дії Марії Складовської-К'юрі, Інструменту для малого та середнього бізнесу та ін.

Варто зауважити, що Україна посіла: сьоме місце серед 16 асоційованих країн після Швейцарії, Норвегії, Ізраїлю, Туреччини, Сербії, Ісландії щодо кількості пропозицій, які отримали фінансування; 35 місце серед країн-членів ЄС, кандидатів та асоційованих країн. Зі 153 установ України, що брали участь у підготовці пропозицій та отримали фінансування у розмірі 37,77 млн. євро (1,53 % загального фонду): 40 % – це приватні комерційні установи, 25% – малі та середні підприємства, 24% – дослідницькі установи, 15% – вищі навчальні заклади та 5% – державні (громадські) установи [9].

Представлені результати участі України в Програмі «Горизонт 2020», яка завершилась 31.12.2020 р., висвітлювали необхідність створення більш сприятливих умов для активізації співпраці української науки та промисловості, розвитку співробітництва з партнерами з країн ЄС та інших країн, зокрема для більш успішної участі в наступній Програмі ЄС «Горизонт Європа».

28.04.2021 р. Регламентом (ЄС) 2021/695 Європейського Парламенту та Ради затверджено Дев'яту Рамкову програму з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», встановлення правил участі та поширення, яка ретроактивно задіяна з 1 січня 2021 року [10]. Ця Програма зосереджена на подоланні глобальних викликів для економіки та промислового потенціалу ЄС, роблячи акцент на тісній співпраці між наукою та інноваційним бізнесом.

Крім загальних Програма має такі конкретні цілі:

– розвивати, сприяти та просувати наукову досконалість, підтримувати створення та поширення високоякісних нових фундаментальних та прикладних

знань, навичок, технологій та рішень, підтримувати навчання та мобільність дослідників, залучати таланти на всіх рівнях та сприяти повноцінному залученню кадрового резерву ЄС до дій, що підтримуються в рамках програми;

– генерувати знання, посилювати вплив досліджень та інновацій у розробці, підтримці та впровадженні політики ЄС, а також підтримувати доступ до інноваційних рішень та їх впровадження в європейській промисловості, зокрема в малих та середніх підприємствах, а також вирішувати глобальні суспільні проблеми, включаючи зміну клімату та цілі сталого розвитку;

– сприяти всім формам інновацій, сприяти технологічному розвитку, демонстрації та передачі знань і технологій, а також посилювати впровадження та використання інноваційних рішень;

– оптимізувати реалізацію програми з метою зміцнення та підвищення впливу й привабливості європейського дослідницького простору, сприяти участі в програмі на основі досконалості всіх держав-членів, включаючи країни з низькими показниками досліджень та інновацій, та сприяти співпраці в європейських дослідженнях та інноваціях.

Європейська інноваційна рада (EIP) вперше стала невід'ємною частиною «Горизонт Європа», зокрема її третього напрямку «Інноваційна Європа» із власною структурою управління та інструментами сприяння дослідницькій діяльності.

Відповідно до Рішення Ради (ЄС) 2021/764 від 10 травня 2021 року Рамкова Програма ЄС «Горизонт Європа» реалізується в форматі Спеціальної програми із затвердженим бюджетом у розмірі 86 млрд. 187,0 млн євро, який за поточними цінами зріс до 95.5 млрд. євро [11].

Огляд цієї Спеціальної програми та аналіз її структури демонструють відповідність архітектурі цілей Програми «Горизонт Європа» (табл. 1).

А для реалізації на останні три роки (2025-2027 рр.) Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», 20 березня 2024 р. Європейська комісія прийняла другий Стратегічний план яким визначено три ключові стратегічні напрями фінансування Європейським Союзом досліджень та інновацій: зелений перехід; цифровий перехід; більш стійка, конкурентоспроможна, інклюзивна та демократична Європа.

Означені орієнтири спрямовані на вирішення ключових глобальних проблем, зокрема зміни клімату, втрати біорізноманіття, цифрового переходу та старіння населення. Відкрита стратегічна автономія та забезпечення провідної ролі Європи у розробленні та впровадженні критично важливих технологій є всеохоплюючими принципами, які застосовуються в усіх трьох ключових стратегічних напрямках [12].

Відповідно до цього Стратегічного плану намічено виділити 10% від загального бюджету Програми на 2025-2027 роки на теми, пов'язані з біорізноманіттям. Це нове зобов'язання доповнює існуючі цілі щодо витрат на кліматичні заходи (35% протягом усього

**Структура Спеціальної програми реалізації Програми «Горизонт Європа» –
рамкової програми з досліджень та інновацій**

Напрямок програми	Розділ програми, кластер	Підрозділи програми / Впливи
Напрямок I. Передова наука	Європейська дослідницька рада (ERC)	фінансує новаторські високоприбуткові/ високоризиковані дослідження та розширювати межі знань. ERC продовжує забезпечувати доступне та гнучке фінансування, що дозволяє талановитим і творчим дослідникам (та їхнім командам) здійснювати новаторські дослідження в передових напрямках науки. ERC пропонує 4 основні грантові схеми: стартові гранти, консолідаційні гранти, розширені гранти та синергійні гранти.
	Дії Марії Складовської-Кюрі (далі – Дії)	Охоплює такі структурні компоненти: (Докторські мережі (ДМ), Постдокторські стипендії (ПС), Обмін фахівцями (ОФ), Співфінансування, Дії та громадяни
	Дослідницькі інфраструктури	Об'єкти, які надають ресурси та послуги дослідницьким спільнотам для проведення досліджень та сприяння інноваціям у своїх галузях.
Напрямок II. Глобальні виклики та європейська промислова конкурентоспроможність	Кластер 1. Здоров'я	Сприяння підтриманню та захисту здоров'я і благополуччя громадян усіх вікових груп шляхом розроблення інноваційних рішень для профілактики, діагностики, моніторингу та лікування існуючих захворювань. Сфери впливу: – підтримка здоров'я протягом усього життя; – екологічні та соціальні фактори, що впливають на здоров'я; – неінфекційні та рідкісні захворювання; – інфекційні захворювання, в тому числі ті, що часто асоційовані із показниками бідності; – інструменти, технології та цифрові рішення для сфери здоров'я та піклування, включаючи персоналізовану медицину; – система охорони здоров'я
	Кластер 2. Культура, креативність та інклюзивне суспільство	Допомога у подоланні викликів, пов'язаних із демократичними процесами, збереженням культурної спадщини, сприянням економічній життєздатності креативного сектору та орієнтуванні у складних змінах, що виникають як у суспільстві, так і в економіці. Проектні пропозиції в межах цього кластера розглядаються за такими трьома напрямками: – Інноваційні дослідження з питань демократії та врядування; – Інноваційні дослідження європейської культурної спадщини та культурних і креативних індустрій; – Інноваційні дослідження соціально-економічних трансформацій
	Кластер 3. Цивільна безпека для суспільства	Реагування на виклики, що виникають унаслідок постійних загроз безпеці, включаючи кіберзлочинність, а також природні та техногенні катастрофи. Сфери діяльності: – суспільства, стійкі до катастроф; – захист і безпека; – кібербезпека
	Кластер 4. Цифровізація, промисловість та космос	Розвиток конкурентоспроможних та безпечних технологій для Європейської промисловості з метою глобального лідерства у ключових секторах, сприяння відповідальному виробництву і споживанню для збереження планети та максимізації переваг для всіх верств суспільства в соціальному, економічному та територіальному розмаїтті Європи. Проектні пропозиції подаються в рамках шести тематичних розділів кластера: 1. Кліматично нейтральне, циклічне та цифрове виробництво; 2. Посилена автономія в ключових стратегічних ланцюгах створення вартості для стійкої промисловості; 3. Провідні світові технології обробки даних та обчислень; 4. Цифрові та новітні технології для конкурентоспроможності та відповідності Європейському зеленому курсу; 5. Відкрита стратегічна автономія в розробленні, розгортанні та використанні глобальної космічної інфраструктури, послуг, програм і даних; 6. Людино-центричний і етичний розвиток цифрових і промислових технологій.

Напрямок програми	Розділ програми, кластер	Підрозділи програми / Впливи
	Кластер 5. Клімат, енергетика та мобільність	Підтримка реалізації Паризької угоди, Європейського зеленого курсу (більші амбітні цілі до 2030 року вимагають швидшого технологічного розвитку та прискорення економічних і соціальних перетворень); Європейського плану економічного відновлення та інших пріоритетів ЄС у сферах з питань клімату, енергетики та мобільності.
	Кластер 6. Продовольство, біоекономіка, природні ресурси, сільське господарство і навколишнє середовище	Сприяння досягненню цілей Європейського зеленого курсу, пов'язаних зі Стратегією біорізноманіття до 2030 року, Стратегією «Від ферми до виделки», Європейським кліматичним пактом та ініціативами в рамках сталого розвитку промисловості та ліквідації забруднення, а також довгостроковим баченням розвитку сільських територій та Цілями сталого розвитку. Сфери впливу: – моніторинг довкілля; – біорізноманіття та природні ресурси; – сільське та лісове господарство, сільська місцевість; – моря, океани та інші водні ресурси; – продовольчі системи; – біотехнологічні інноваційні системи в біоекономіці ЄС; – циркулярні системи
	Об'єднаний дослідницький центр (JRC)	Це служба науки та знань Єврокомісії, що: – наймає науковців для проведення досліджень з метою надання незалежних наукових консультацій та підтримки політики ЄС; – співпрацює з дослідницькими та політичними організаціями в державах-членах, з європейськими установами та агентствами, а також із науковими партнерами в Європі та на міжнародному рівні, в тому числі у рамках системи ООН
Напрямок III. Інноваційна Європа	Європейська інноваційна рада (EIC)	Слугує єдиним вікном для європейських інноваторів та спрямовуватиме фінансування через три основні інструменти: – провідник (англ. EIC Pathfinder) – підтримка дослідницьких та високотехнологічних проєктів з високим ступенем наукової амбітності та ризику; – перехід (англ. EIC Transition) – підтримка виникнення та затвердження нових ідей на шляху від лабораторії до бізнесу. Міст між дослідженнями та розробленням додатків; – акселератор (англ. EIC Accelerator) – підтримка стартапів та малих і середніх підприємств у розвитку та масштабуванні на нових ринках або на вже існуючих
	Європейський інститут інновацій та технологій (EIT)	Найбільша в Європі інноваційна мережа, що підтримує інновації з 2008 р. Його місія полягає у створенні робочих місць і забезпеченні сталого та розумного зростання. EIT передбачає об'єднання організацій у сфері бізнесу, освіти та досліджень. Ціллю такого партнерства є знайти та комерціалізувати рішення для актуальних глобальних викликів. Для кожного глобального виклику існує екосистема партнерств, що має назву «Спільноти знань та інновацій». Щоб протистояти цим глобальним викликам, спільнота партнерів пропонує широкий спектр освітніх курсів, послуг зі створення та акселерації бізнесу, а також інноваційних дослідницьких проєктів
	Європейські інноваційні екосистеми (EIE)	Створення більш пов'язаних, інклюзивних та ефективних інноваційних екосистем та підтримку масштабування компаній. Напрямами: – розбудовують взаємопов'язані, інклюзивні інноваційні екосистеми по всій Європі, спираючись на існуючі сильні сторони національних, регіональних та місцевих екосистем та залучаючи нових, менш представлених учасників та територій для постановки, реалізації та досягнення колективних амбіцій щодо викликів на благо суспільства, включаючи «зелений», цифровий та соціальний переходи; – посилюють мережеві зв'язки всередині та між інноваційними екосистемами для прискорення сталого зростання бізнесу з високою суспільною цінністю; – підтримують Європейське партнерство для інноваційних МСП (Eurostars 3); – доповнюють підтримку Європейського фонду регіонального розвитку для інноваційних екосистем та міжрегіональних партнерств навколо тем смарт-спеціалізації

Джерело: складено авторами на основі [10; 11].

терміну дії Програми «Горизонт Європа») та основні цифрові заходи (13 млрд євро за той самий період). Визначальним принципом програми є ефективна

інтеграція соціальних і гуманітарних наук в усі кластери, включаючи всі місії та партнерства. Соціальні та гуманітарні науки будуть інтегровані у

відповідні проекти від розробки до відбору та оцінки. Ключові стратегічні напрями будуть реалізовані через робочі програми. Робочі програми визначають можливості фінансування науково-дослідницької та інноваційної діяльності через тематичні конкурси заявок та теми. Стратегічний план визначає дев'ять нових європейських партнерств, які спільно фінансуються і спільно програмуються: «Здоров'я мозку», «Ліси і лісове господарство для сталого майбутнього», «Інноваційні матеріали для ЄС», «Матеріали для зеленого і цифрового переходу», «Стійкість культурної спадщини, соціальні перетворення і стійкість», «Сонячна фотоелектрика», «Текстиль майбутнього» і «Віртуальні світи». Серед нововведень – у Стратегічному плані представлений Фонд «Новий європейський баухауз» (НЕБ). Новий європейський баухауз – це новаторський рух, який об'єднує громадян, муніципалітети, експертів, бізнес, університети та установи для переосмислення та спільного забезпечення сталого та інклюзивного життя в Європі та за її межами. Він фокусує увагу на розвитку місцевих громад та практичній реалізації цілей Європейського зеленого курсу. Ініціатива НЕБ є довгостроковим міждисциплінарним інструментом, спрямованим на оновлення європейських регіонів шляхом використання дизайну як засобу сталого розвитку та соціальної інклюзії.

З огляду на загарбницьку війну з боку Росії, яка триває, Європейський Союз та його союзники прийняли колективне рішення про підтримку України. 20 грудня 2023 року в Україні офіційно відкрився Офіс програми «Горизонт Європа». Ця ініціатива має на меті сприяти реалізації нових наукових та інноваційних проєктів та інтеграції України до ЄС та європейського дослідницького простору.

Для підвищення залученості українських учасників до Програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027), а також до Програми «Євратом» із досліджень і навчання (2021-2025) було створено додаткові ініціативи. Серед них:

- MSCA4Ukraine (25 млн євро) – стипендії для дослідників, які були переміщені з України в ЄС та асоційовані країни;
- EIC4Ukraine (20 млн євро) – фінансова підтримка та консультації для стартапів у сфері deer-tech;
- ERC4Ukraine – понад 500 вакансій, пов'язаних із грантами ERC;
- Місія ЄС у справах міст (5 млн євро) для підтримки рівноправної співпраці з українськими містами, з метою сприяння розвитку їх кліматичної нейтральності та інтеграції у місцеві плани відновлення;
- Human Frontier Science Program для вчених-медиків з України;
- Political perspectives for the Eastern Neighbourhood and Western Balkans – конкурс, який передбачає участь принаймні однієї організації з України, Грузії чи Молдови;
- Excellence Hubs Initiative: українським учасникам-організаціям пропонується взяти участь у менторських програмах з питань інновацій та ін. [13].

За період 4,5 роки участі України в Програмі «Горизонт Європа» 2021-2025 отримано на 28% більше грантового фінансування (62,55 млн. євро) ніж відповідний показник 48,87 млн євро за весь період дії 7+ років Програми «Горизонт 2020» у 2014-2020 рр. На 30% збільшилася середня сума гранту на 1 проєкт: у Програмі «Горизонт Європа» Україна отримує в середньому 270 779 євро на один проєкт, а у Програмі «Горизонт 2020» цей показник складав 207 957 євро на один проєкт. За період виконання Програми «Горизонт Європа» за 2021-липень 2025 рр. було подано 2375 заявок (0,43% від усіх заявок за Програмою), підписано 231 грантову угоду (1,21% від усіх підписаних) на суму 62,55 млн євро (0,13% від усього фінансування). Загалом 225 українських організацій (0,74% від усіх організацій-учасниць) стали учасниками Програми. На 4,1% підвищилась успішність поданих проєктних пропозицій за рахунок ряду факторів до 13,38% у Програмі «Горизонт Європа» порівняно з 9,33% у Програмі «Горизонт 2020», а кількість унікальних учасників збільшилась на 30,8% до 225. Водночас за цей період середній показник успішних заявок країн-учасниць за Програмою «Горизонт Європа» є вищим порівняно з Україною та складає – 18,87% [14].

Можемо констатувати, що зростання участі України в Рамкових Програмах ЄС є істотною ознакою дрейфу дослідницько-інноваційної сфери України в напрямі входження в оновлений Європейський дослідницький простір за безпосереднього сприяння Європейської спільноти.

Прикметно, що Інформаційне табло ЄС, яке включає дані щодо держав європейського співтовариства, держав-кандидатів на вступ в ЄС та деяких інших держав, у 2025 р визначає Україну як країну-новатора, що розвивається та посідає 37-е місце серед країн ЄС та сусідніх країн. Її показники нижчі за середній показник країн-новаторів, що розвиваються, у ЄС та сусідніх країнах (29,0% проти 46,0% від середнього показника по ЄС у 2025 р.). В Україні спостерігається різке зниження на 33% співпраці між інноваційними малими та середніми підприємствами (МСП) та іншими учасниками інноваційної екосистеми. Співпраця між державними дослідницькими організаціями та підприємствами не змінилася з 2024 року, що свідчить про прогрес на 12,3% за цим показником з 2018 р. Активність у сфері інтелектуальної власності, схоже, знижується через війну, оскільки не було зафіксовано жодних змін у заявках на промислові зразки та торговельні марки порівняно з 2024 р. Незначне збільшення кількості заявок на патенти у 2025 р. на 0,9% частково зумовлене збільшенням кількості іноземних заявників на патенти. Незважаючи на відносно низькі інвестиції в інноваційну діяльність з боку бізнесу та держави, в Україні спостерігається зростання впливу на торгівлю на 2,6% порівняно з 2024 р., що в основному зумовлено збільшенням експорту середньо – та високотехнологічної продукції на 5,1% з 2024 р. Експорт наукоємних послуг, з іншого боку, зменшився на незначні 0,2%-ні пункти, але зріс на 36,5% за 2018-2025 рр., досягнувши 84,9% від середнього показника по ЄС у 2025 р. Ці результати

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

значною мірою зумовлені зростанням ІТ-сектору України, який реєструє 8,2% річного зростання доходів у доларах США за 2019-2024 рр., розширенням співпраці між Україною та її ключовими партнерами в ІТ-секторі, такими як США, у сфері оборони та безпеки, включаючи безпілотні системи, штучний інтелект та кібербезпеку. ІТ-сектор продовжує демонструвати свою стійкість та бути ключовим рушієм інновацій та економічного зростання. Експорт ІТ-послуг досяг 3,4% ВВП у загальному обсязі експорту у 2024 р., а інвестиції в ІТ-сектор продовжуються, залучивши майже 1,5 млрд дол. США венчурного капіталу у сфері штучного інтелекту, кібербезпеки, оборонних технологій протягом 2019-2024 рр. [15].

Позиції України у сфері інноваційного розвитку в глобальному вимірі висвітлюються моніторинговими даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index, GII), який визнається Генеральною Асамблеєю ООН авторитетним орієнтиром для вимірювання національних інноваційних систем, емпіричних досліджень інновацій та розвитку, зокрема в контексті досягнення Цілей сталого розвитку.

Згідно даних GII-2025 у першу десятку країн з найвищими рейтингами та найвищим рівнем доходу серед 139 держав входять: Швейцарія, Швеція, США, Республіка Корея Сінгапур, Велика Британія, Фінляндія, Нідерланди, Данія, Китай. Швейцарія посідає перше місце вже 15 років поспіль, а Швеція та США зберігають свої 2-ге та 3-є місця відповідно третій рік підряд. З 2025 р. Україна входить до групи країн з рівнем доходу вище середнього та згідно даних GII-2025 посідає:

- 66-те місце серед 139 економік, представлених GII-2025.
- 15-те місце серед 36 країн групи з рівнем доходу вище середнього після;
- 35-те місце серед 39 економік Європи, що на одну позицію нижче ніж у 2024 р. [16].

За останні шість років з 2020 р. по 2025 р. Україна втратила 21 позицій, в тому числі за 2025 р. – 6 позицій. Цього року Україна посідає 80-те місце за обсягом інноваційних ресурсів, втративши 2 позиції порівняно з 2024 роком. Рейтинг України за субіндексом «Інноваційні результати» у 2025 році залишився без змін – 54 місце у рейтингу (табл. 2).

Таблиця 2

Моніторинг рейтингу України згідно GII-2025 у 2020-2024 рр.

Роки	Місце України у рейтингу		
	GII	в тому числі за субіндексом GII	
		Інноваційні вкладення (ресурси)	Інноваційні результати
2020	45	71	37
2021	49	76	37
2022	57	75	48
2023	55	78	42
2024	60	78	54
2025	66	80	54

Джерело: складено авторами за даними [16].

Україна має кращі результати в галузі інноваційних продуктів, ніж в забезпеченні ресурсів, причому найвищі рейтинги вона посідає у сферах

знань та технологій (47-е місце), розвитку бізнесу (56-е місце) та людського капіталу та досліджень (65-е місце) (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльний огляд показників України згідно GII-2025 у територіальному вимірі

Назва показників GII – 2025	Значення показників GII-2025 в територіальному вимірі				
	Перша десятка	Європа	Країни з доходом вище середнього	Україна	
				показник	ранг
Інституції	78,63	59,42	34,12	34,12	108
Людський капітал та дослідження	59,30	44,47	29,70	32,52	65
Інфраструктура	61,36	54,13	41,10	40,70	75
Розвиненість ринку	62,82	44,89	34,80	32,25	85
Розвиток бізнесу	59,10	40,79	27,70	31,40	56
Знання та техно-логічні результати	54,93	34,99	20,00	26,48	47
Творчі (креативні) результати	55,98	38,66	20,80	23,89	67

Джерело: складено авторами за даними [16].

Найбільш інноваційно сильні сторони України в глобальному вимірі визначають такі показники: корисні моделі за походженням / млрд дол. США за ПКС ВВП (ранг 1); частка зайнятих жінок з вищою освітою, % (ранг 4) та урядові онлайн-сервіси (ранг 5).

Проте доводиться констатувати, що у 2025 р. Україна втратила:

- 13 позицій за показниками «Знання та технології»;
- 11 позицій за показниками «Людський капітал та дослідження»;

- 11 позицій за показниками «Розвиток бізнесу».

Порівняльним аналізом глобального інноваційного позиціонування України на основі моніторингових даних ГІІ-2024 і ГІІ-2025 встановлено, що Україна втрачає саме ті позиції, де вона має найвищі рейтинги. А найнижчі місця Україна посідає за показниками «Інституції» (108-е місце), «Розвиток ринку» (85-е місце) та «Інфраструктура» (75-е місце). Втім Україна в 2025 році зберегла статус країни з інноваційними показниками, які перевершили очікування відносно свого рівня розвитку.

Необхідно відзначити, що показники ГІІ-2025 висвітлюють істотне відставання Європи від топ-10 держав з найвищим рівнем доходу (табл. 3).

Тому цілком доречним є запуск Європейською Комісією 15 вересня 2025 р. Європейської стратегії щодо дослідницької та технологічної інфраструктури, щоб посилити лідерство Європи у сфері наукової досконалості та технологічних інновацій [17].

Стратегія слугує комплексною стратегічною основою реалізації відповідних дій щодо розвитку дослідницької та технологічної інфраструктури, підтримує реалізацію «п'ятої свободи» єдиного ринку ЄС щодо вільного переміщення дослідників, наукових знань та технологій у Європейському дослідницькому просторі (ЄДП), сприяючи інноваціям та технологічному прогресу.

Європейські дослідницькі та технологічні інфраструктури світового класу розглядаються ключовими стратегічними активами для ERA. Вони підтримують досконалість від фундаментальних досліджень до проривних інновацій, лежачи в основі європейського технологічного та інформаційного суверенітету та стратегічної автономії. Критично важливими факторами для скорочення інноваційного розриву Європи з іншими регіонами та країнами світу є дослідницька та технологічна інфраструктура. Основною метою дослідницьких інфраструктур є досягнення наукової досконалості шляхом забезпечення доступу дослідників до найсучаснішого обладнання, лабораторій та цифрових ресурсів, особливо тих, розробка яких була б занадто дорогою або складною для окремих установ. Вони включають, серед іншого, основне обладнання або набори інструментів, колекції, архіви та інфраструктури наукових даних, які, як правило, перебувають у державній власності та підтримуються державою. Технологічні інфраструктури – це об'єкти, обладнання, можливості та ресурси, необхідні для розробки, тестування, масштабування та валідації технологій. Вони включають, серед іншого, випробувальні стенди, пілотні лінії, пілотні установки та демонстраційні об'єкти, чисті кімнати та «живі лабораторії». Їхня основна мета полягає в тому, щоб забезпечити та прискорити технологічні інновації для їх впровадження суспільством / ринком, підвищуючи конкурентоспроможність промисловості. Ключова додана цінність технологічних інфраструктур полягає в тому що дозволяє компаніям знизити ризики своїх інвестицій у дослідження, розробки та інновації перед виведенням на ринок, а також проводити тестування та перевірку ідей та концепцій для швидшого впровадження в комерційних масштабах. А

скоординований підхід є важливим для зміцнення економічної безпеки Європи, розширення можливостей та забезпечення стійкої конкурентної переваги Європи як наукового локомотива в різних стратегічних секторах, таких як штучний інтелект (ШІ), науки про життя, спостереження Землі, квантові технології, термоядерний синтез, біотехнології, технології чистої та відновлюваної енергії та передові матеріали, а також стратегії покращення рамок умов для стартапів та скейлапів у ЄС. Тому для досягнення європейської мети утвердити своє світове лідерство в екологічно чистому переході та зміцнити свою конкурентоспроможність і стратегічну автономію на основі посилення зусиль в галузі досліджень та інновацій (R&I) та повноцінного використання потенціалу дослідницької та технологічної інфраструктури анонсовано інвестувати 3% ВВП у дослідження та розробки (R&D) [18].

Загалом Стратегія пропонує низку дій у п'яти сферах:

1. Зміцнення екосистеми європейської дослідницької та технологічної інфраструктури шляхом збільшення потужностей, мобілізації інвестицій та кращого узгодження доступних засобів і послуг з потребами користувачів, максимізацію потенціалу цифровізації та штучного інтелекту (ШІ) в європейських інфраструктурах.

2. Забезпечення простішого та кращого доступу до дослідницької та технологічної інфраструктури, що має на меті забезпечити безперервність додаткових послуг для дослідників та інноваційних компаній, включаючи стартапи та скейлапи, по всьому ЄС. Це підтримуватиме наукові прориви та стимулюватиме розробку, тестування та валідацію технологій, прискорюючи суспільне впровадження та готовність інновацій до виходу на ринок.

3. Залучення та розвиток талановитих кадрів у Європі через потужні кар'єрні шляхи в дослідницькій та технологічній інфраструктурі, від техніків до наукових лідерів. Це включає підтримку персоналу в розвитку нових навичок і компетенцій, а також залучення талановитих кадрів з-за меж Європи відповідно до підходу «Обери Європу».

4. Удосконалення та спрощення системи управління дослідницькими та технологічними інфраструктурами для підтримки довгострокових інвестиційних рішень та узгодження пріоритетів між державами-членами ЄС та зацікавленими сторонами. Це включає посилення координації між джерелами фінансування та збільшення впливу державних інвестицій.

5. Зміцнення міжнародного виміру та стійкості дослідницьких і технологічних інфраструктур шляхом співпраці зі стратегічними партнерами для вирішення глобальних суспільних проблем. Комісія співпрацюватиме з державами-членами з метою сприяння інтеграції країн-кандидатів та асоційованих країн до Європейського дослідницького простору. Стратегія також стосується управління ризиками для інфраструктур, зокрема тих, що пов'язані з доступом до критично важливих даних та об'єктів, сприяючи суверенітету ЄС у критично важливих технологіях [17].

Варто врахувати, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (статті 375-376) визначає необхідність наближення української сфери науки та технологій до наявної політики ЄС та залучення України до Європейського дослідницького простору за рахунок проведення реформ та змін у державному управлінні у сфері науки, участі у спільних міжнародних дослідницьких та інноваційних програмах ЄС [19].

Так, згідно пункту 22 параграфу 1 статті 2 Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС [20] «інновація» означає впровадження нового або істотно вдосконаленого продукту, послуги або процесу, в тому числі, серед інших, процесів виробництва, будівництва чи спорудження, реалізації нового методу або нового методу організації в ділових практиках, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків, між іншим, через надання допомоги у вирішенні суспільних проблем або підтримки стратегії розумного, сталого та інклюзивного зростання.

Водночас в Україні законодавче визначення цього поняття є дещо іншим, зокрема: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери (абзац другий частини першої статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»). А термін «інноваційна інфраструктура» тлумачиться як сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) (абзац дев'ятий частини першої статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність») [21].

Прикметною є двоїстість тлумачення терміна «інноваційна діяльність»:

- інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг (абзац другий частини першої статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність») [21];
- інноваційною діяльністю є сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» з метою отримання комерційного та / або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності (Частина перша статті 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність») [22].

Необхідно зауважити, що до 2021 р. в ЄС «інноваційна діяльність» означала діяльність, яка переважно охоплює заходи, безпосередньо пов'язані з укладанням планів, домовленостей або проектів для

створення нових, видозмінених або вдосконалених продуктів, процесів або послуг. В цьому контексті це може бути створення промислових зразків, випробування, демонстрування, запуск пілотних проектів, широкомасштабна перевірка продукції та її виведення на ринок [23].

Підкреслимо, що 09.06.2022 р. набула чинності Угода про приєднання України до Програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027), а також до Програми «Свратом» із досліджень і навчання (2021-2025) [24].

А це означає, що відповідно до статті 9 Конституції України положення Регламенту ЄС щодо термінології, цілей та інструментів Програми «Горизонт Європа» [10] постають частиною національного законодавства України, зокрема:

- «дослідницька та інноваційна діяльність» – діяльність, що складається переважно з діяльності, спрямованої на отримання нових знань або вивчення доцільності нової чи вдосконаленої технології, продукту, процесу, послуги чи рішення. Це може включати фундаментальні та прикладні дослідження, розробку та інтеграцію технологій, тестування, демонстрацію та валідацію на невеликому прототипі в лабораторії або в імітаційному середовищі (пункт 32 статті 2);
- «дослідницька інфраструктура» означає об'єкти, що надають ресурси та послуги дослідницьким спільнотам для проведення досліджень та сприяння інноваціям у їхніх галузях, включаючи пов'язані з ними людські ресурси, основне обладнання або набори інструментів; об'єкти, пов'язані зі знаннями, такі як колекції, архіви або інфраструктури наукових даних; обчислювальні системи, комунікаційні мережі та будь-яка інша інфраструктура унікального характеру та відкрита для зовнішніх користувачів, необхідна для досягнення досконалості в дослідженнях та інноваціях; вони можуть, де це доречно, використовуватися поза межами досліджень, наприклад, для освіти або державних послуг, і вони можуть бути «одномісними», «віртуальними» або «розподіленими» (пункт 1 статті 2);
- «інноваційна дія» означає дію, що складається переважно з діяльності, безпосередньо спрямованої на розробку планів та домовленостей або проектів для нових, змінених або вдосконалених продуктів, процесів чи послуг, можливо, включаючи створення прототипів, тестування, демонстрацію, пілотування, масштабну валідацію продукту та тиражування на ринку (пункт 33 статті 2);
- «інноваційна екосистема» означає екосистему, яка об'єднує учасників або суб'єктів, функціональною метою яких є сприяння розвитку технологій та інновацій; вона охоплює відносини між матеріальними ресурсами (такими як кошти, обладнання та споруди), інституційними утвореннями (такими як вищі навчальні заклади та допоміжні служби, дослідницькі та технологічні організації,

компанії, венчурні капіталісти та фінансові посередники) та національними, регіональними та місцевими органами, що розробляють політику та фінансують її (пункт 47 статті 2);

- «стратегія розумної спеціалізації» означає національні або регіональні інноваційні стратегії, які встановлюють пріоритети для створення конкурентної переваги шляхом розвитку та узгодження власних сильних сторін досліджень та інновацій з потребами бізнесу з метою узгодженого реагування на нові можливості та розвиток ринку, уникаючи дублювання та фрагментації зусиль, включаючи ті, що мають форму або включені до національної або регіональної стратегічної політики досліджень та інновацій, та виконуючи сприятливу умову, викладену у відповідних положеннях Регламенту про загальні положення на 2021-2027 роки (пункт 2 статті 2) тощо.

Спільною позицією Європейського Союзу та України є визнання:

- досліджень та інновацій ключовими рушіями та основними інструментами для сталого зростання, інноваційного розвитку, економічної конкурентоспроможності та привабливості, а також ролі європейських партнерств;
- цілі оновленого Європейського дослідницького простору щодо побудови спільного науково-технічного простору, створення єдиного ринку для досліджень та інновацій, розвитку та сприяння співпраці між університетами та обміну передовим досвідом, сприянню транскордонній міжгалузевій мобільності дослідників, сприяння вільному руху наукових знань та інновацій, сприяння академічній свободі та свободі наукових досліджень, підтримка освіти та комунікативної діяльності, заохочення конкурентоспроможності та привабливості економік залучених країн, а також те, що асоційовані країни є ключовими партнерами у цих прагненнях.

Відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року на сьогодні в Україні створено та функціонують індустріальні парки, наукові парки, технопарки, центри інновацій та технологічного трансферу інноваційні центри, центри комерціалізації, інноваційні бізнес-інкубатори, інвестиційно-технологічний кластер, кластери, інноваційно-виробничі об'єднання, інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу); центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності), венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо.

Однак промовистим прикладом втрати системності та стабільності принципів нормативно-

правового регулювання у сфері інноваційної діяльності є зупинення дії, починаючи з 2002 року, а потім вилучення із Закону України «Про інноваційну діяльність» положення щодо стимулювання її підтримки. А в Податковому кодексі України, прийнятому у 2010 році, дотепер не відновлено положень щодо державної підтримки елементів інноваційної інфраструктури або суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність.

Тому на цьому тлі сучасний стан інноваційної діяльності в Україні є наслідком відсутності послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми як сукупності інституцій, відносин, а також різних видів ресурсів, задіяних у процесі створення та застосування наукових знань і технологій, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності.

Висновки. В умовах глобалізації наука, інновації та проведення досліджень

сприяють розвитку суспільства та економіки, впливають на покращення в усіх сферах суспільного розвитку. Вирішальним фактором забезпечення конкурентоспроможності економіки України є ефективність інноваційної діяльності. Доброякісне регулювання інноваційного процесу є необхідним елементом реалізації державної політики, що має на меті формування таких умов для ведення бізнесу, які забезпечують технологічний прогрес економіки.

Фактично в Україні законодавством де-юре задекларовано забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. А сприяння розвитку інноваційної інфраструктури визначено одним з основних принципів державної інноваційної політики, спрямованої на підтримку розвитку економіки України саме інноваційним шляхом. Визнання досліджень та інновацій ключовими рушіями та основними інструментами для сталого зростання, інноваційного розвитку, економічної конкурентоспроможності та привабливості є спільною позицією Європейського Союзу та України. Найсучаснішим інструментом Європейської Комісії щодо підвищення конкурентоспроможності Європи шляхом зміцнення її позицій як світового лідера в галузі науки, технологій та інновацій постає Європейська стратегія щодо дослідницької та технологічної інфраструктури від 15 вересня 2025 року. Реалізація цієї Стратегії покликана сприяти зміцненню європейських інфраструктурних можливостей завдяки збільшенню інвестицій та нових моделей фінансування, розробці нових інфраструктурних технологій, впровадженню цифрових технологій та штучного інтелекту.

Тому альтернативою фрагментарним декларативним заходам у сфері інноваційної діяльності має стати подальша цілеспрямована систематизація та узгодженість законодавчої бази з фокусом на її реальну дієвість відповідно до норм і

стандартів законодавства, інструментарію та практики реалізації Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 2024. № 11(756). С. 03-28. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.0031>
2. Ольвінська Ю. О., Самогєнкова О. В., Вітковська К. В. Сучасний стан та тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 64-71. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.64>
3. Лещух І. В., Патицька Х. О *Інноваційний потенціал регіонів України в контексті формування стратегій смарт-спеціалізації*: наукова доповідь. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2020. 99 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdrp/p20200043.pdf>
4. Вороненко І. В., Клименко Н. А. Інноваційний розвиток в умовах цифровізації: оцінка та пріоритети. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 38-45. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.2.38>
5. Хахула Б. В. Організаційні особливості розвитку інноваційної діяльності в сільськогосподарському виробництві. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 85-89. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.85>
6. Шовкун І. А. Регулювання інноваційно-орієнтованого розвитку економіки на тлі демонтажу інноваційної політики в Україні. *Економіка України*. 2024. № 12(757). С. 85-109. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.085>
7. Договір про заснування Європейської Спільноти. Редакція від 01.01.2005 р. *Законодавство України*: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
8. Адамюк Д. І. Сучасні підходи Європейського Союзу до стимулювання інноваційних процесів. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 2. С. 92-104. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3500/1/Adamjuk_92.pdf
9. Результати «Горизонт 2020» за 2014-2020 роки в Україні: матеріали Національного інформаційного центру зі співробітництва з ЄС у сфері науки та технологій (НІП/Україна). *Міністерство освіти і науки України*: сайт. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/horizont/2021/09/23/Rezult.progr.Gor.2020.23.09.21.pdf>
10. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the European Council establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013. *European Union*: Website. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0695>
11. Council Decision of 10 May 2021 establishing the Specific Programme implementing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, and repealing Decision 2013/743/EU. *European Union*: Website. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D0764;https://horizon-europe.org.ua/uk/structure/pillars/p-2/c-6>
12. Horizon Europe strategic plan 2025-2027 for research and innovation to underpin journey to a green, digital and resilient future. *European Commission*: Website. 2024. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_1572/IP_24_1572_EN.pdf
13. Про виняткову підтримку України в сфері досліджень та інновацій. *Офіс Горизонт Європа в Україні*: сайт. 2025. URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/support-for-ukraine>
14. Проміжний узагальнюючий звіт за результатами участі українських учасників і сфері досліджень та інновацій у програмах ЄС у сфері науки, технологій та інновацій (у середині проекту). *Офіс Горизонт Європа в Україні*: сайт. 2025. URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/heo-in-ua/plans-and-reports>
15. Tautiyeva L. European Innovation Scoreboard 2025 – Country profile Ukraine. *European Commission*: Website. 2025. URL: https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2025/ec_rtd_eis-country-profile-ua.pdf
16. Ukraine ranking in the Global Innovation Index 2025. *WIPO*: Website. 2025. URL: <https://www.wipo.int/edocs/gii-ranking/2025/ua.pdf>
17. Commission launches new strategy to strengthen Europe’s research and technology infrastructures. *European Commission*: Website. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_2097/IP_25_2097_EN.pdf
18. Communication from the Commission to the European Parliament the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region. A European Strategy on Research and Technology Infrastructures. *European Commission*: Website. 2025. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/009f0f91-74d3-4b94-9d79-55668cfd5a78_en?filename=com_2025_497_1_en_act.pdf
19. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Законодавство України*: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
20. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС. *Законодавство України*: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14#Text
21. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
22. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Законодавство України*:

сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/ed20191020#n74>

23. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1290/2013 від 11 грудня 2013 року про встановлення правил участі в Рамковій програмі з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (2014-2020) та розповсюдження її результатів і про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1906/2006. *Законодавство України*: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-13#Text

24. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програми з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа»: Закон України від 03.05.2022 р. № 2233-IX. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-20#n2>

References

1. Heets, V. M. (2024). Superechnosti ta perspektyvy ekonomichnoho zrostantyia na innovatsiyni osnovi v Ukraini [Contradictions and prospects of innovation-driven economic growth in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 11, 03-28. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003> [in Ukrainian].

2. Olvinskaya, J., Samotoenkova, E., & Vitkovska, E. (2021). Suchasnyy stan ta tendentsiyy rozvytku innovatsiynoyi diyal'nosti v Ukraini [Current state and trends of development of innovative activity in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*. Vol. 4, pp. 64-71. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.64> [in Ukrainian].

3. Leshchukh, I. V., & Patytska, Kh. O. (2020). *Innovatsiynyy potentsial rehioniv Ukrainy v konteksti formuvannya stratehiy smart-spetsializatsiyy [Innovation potential of Ukrainian regions in the context of forming smart specialization strategies]*: Scientific report. Lviv: State institution «Institute of regional research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine». (Series «Problems of Regional Development»). Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20200043.pdf> [in Ukrainian].

4. Voronenko, I. V., & Klymenko, N. A. (2022). Innovatsiynyy rozvytok v umovakh tsyfrovizatsiyy: otsinka ta priorytety [Innovative development in the context of digitalization: assessment and priorities]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 2, 38-45. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.2.38> [in Ukrainian].

5. Khakhula, B. V. (2022). Orhanizatsiyni osoblyvosti rozvytku innovatsiynoyi diyal'nosti v sil's'kohospodars'komu vyrobnytstvi [Organizational features of innovative activity development in agricultural production]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 5, 85-89. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.85> [in Ukrainian].

6. Shovkun, I. A. (2024). Rehulyuvannya innovatsiyno-oriyentovanoho rozvytku ekonomiky v

umovakh demontazhu innovatsiynoyi polityky v Ukraini [Innovation-driven progress of the economy amidst the innovation policy dismantling in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 12, 85-109. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.085> [in Ukrainian].

7. Dohovir pro zasnuvannya Yevropeys'koyi Spil'noty. Redaktsiya vid 01.01.2005 r. [Treaty establishing the European Community. Version of 01.01.2005] (2005). *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text [in Ukrainian].

8. Adamyuk, D. I. (2010). Suchasni pidkhody Yevropeys'koho Soyuzu do stymulyuvannya innovatsiynikh protsesiv [Modern approaches of the European Union to stimulate innovation processes]. *Visnyk Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho – Bulletin of the Yaroslav the Wise National Law Academy of Ukraine*. Retrieved from https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3500/1/Adamjuk_92.pdf [in Ukrainian].

9. Rezul'taty «Horyzont 2020» za 2014-2020 roky v Ukraini [Horizon 2020 results for 2014-2020 in Ukraine] (2021). Materials of the National Information Center for Cooperation with the EU in Science and Technology (NIP/Ukraine). *Ministry of Education and Science of Ukraine: Website* Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/horizont/2021/09/23/Rezult.progr.Gor.2020.23.09.21.pdf> [in Ukrainian].

10. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the European Council establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013 (2021). *European Union: Website*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0695>

11. Council Decision of 10 May 2021 establishing the Specific Programme implementing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, and repealing Decision 2013/743/EU (2021). *European Union: Website*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D0764>; <https://horizon-europe.org.ua/uk/structure/pillars/p-2/c-6>

12. Horizon Europe strategic plan 2025-2027 for research and innovation to underpin journey to a green, digital and resilient future (2024). *European Commission: Website*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_1572/IP_24_1572_EN.pdf

13. Pro vynyatkovu pidtrymku Ukrainy v sferi doslidzhen' ta innovatsiy [On exceptional support for Ukraine in the field of research and innovation] (2025). *Horizon Europe Office in Ukraine: Website*. Retrieved from <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/support-for-ukraine> [In Ukrainian].

14. Promizhnyy uzahal'nyuyuchyy zvit za rezul'tatamy uchasti ukrajins'kykh uchasnykiv i sferi doslidzhen' ta innovatsiy u prohramakh YeS u sferi nauky, tekhnolohiy ta innovatsiy (u seredyni proyektu)

[An interim summarizing report on the results of participation of Ukrainian R&I participants and the field of research and innovation in the EU programmes in the field of science, technology and innovation (in the middle of the project)] (2025). *Horizon Europe Office in Ukraine*: Website. Retrieved from <https://horizon-europe.org.ua/uk/heo-in-ua/plans-and-reports> [in Ukrainian].

15. Tautiyeva, L. (2025). European Innovation Scoreboard 2025 – Country profile Ukraine. *European Commission*: Website. Retrieved from https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2025/ec_rtd_eis-country-profile-ua.pdf

16. Ukraine ranking in the Global Innovation Index 2025 (2025). *WIPO*: Website. Retrieved from <https://www.wipo.int/edocs/gii-ranking/2025/ua.pdf> [in Ukrainian].

17. Commission launches new strategy to strengthen Europe's research and technology infrastructures (2025). *European Commission*: Website. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_2097/IP_25_2097_EN.pdf

18. Communication from the Commission to the European Parliament the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region. A European Strategy on Research and Technology Infrastructures (2025). *European Commission*: Website. Retrieved from https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/009f0f91-74d3-4b94-9d79-55668cfd5a78_en?filename=com_2025_497_1_en_act.pdf

19. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi [Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part] (2014). Ratified by the Law of Ukraine, adopted on 2014, Sep 16, 1678-VII. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].

20. Dyrektyva Yevropeys'koho Parlamentu i Rady 2014/24/YES vid 26 lyutoho 2014 roku pro publichni zakupivli ta pro skasuvannya Dyrektyvy 2004/18/YES [Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC] (2014). *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14#Text [in Ukrainian].

21. Pro innovatsiyu diyal'nist' [On innovation activities] (2002). Law of Ukraine, adopted on 2002, Jul 4, 40-IV. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].

22. Pro investytsiyu diyal'nist'[On investment activities] (1991). Law of Ukraine, adopted on 1991, Sep 18, 1560-XII. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/ed20191020#n74> [in Ukrainian].

23. Rehlament Yevropeys'koho Parlamentu i Rady (YeS) № 1290/2013 vid 11 hrudnya 2013 roku pro vstanovlennya pravyl uchasti v Ramkoviy prohrami z naukovykh doslidzhen' ta innovatsiy «Horyzont 2020» (2014-2020) ta rozpovsyudzhennya yiyi rezul'tativ i pro skasuvannya Rehlamentu Rady (YeS) № 1906/2006 [Regulation (EU) No 1290/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 laying down the rules for the participation and dissemination in Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020) and repealing Council Regulation (EC) No 1906/2006] (2013). *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-13#Text [in Ukrainian].

24. Pro ratyfikatsiyu Uhody mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, i Yevropeys'kym Soyuzom ta Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi, z inshoyi storony, pro uchast' Ukrayiny u Ramkoviy prohrami z doslidzhen' ta innovatsiy «Horyzont Yevropa» ta Prohrami z doslidzhen' ta navchannya Yevropeys'koho spivtovarystva z atomnoyi enerhiyi (2021-2025), komplementarniy do Ramkovoyi prohramy z doslidzhen' ta innovatsiy «Horyzont Yevropa»[On the ratification of the Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union and the European Atomic Energy Community, of the other part, on the participation of Ukraine in the Horizon Europe Framework Programme for Research and Innovation and the Research and Training Programme of the European Atomic Energy Community (2021-2025), complementary to the Horizon Europe Framework Programme for Research and Innovation] (2022). Law of Ukraine, adopted on 2022, May 3, 2233-IX. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-20#n2> [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Комплексне наукове дослідження модернізації інноваційної екосистеми розвитку регіонів та громад» (державний реєстраційний номер НДР 0125U003490).

Надійшло 19.09.2025 р.